

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-05-20

Närvarande: F.d. justitieråden Mahmut Baran samt justitieråden Marie Jönsson och Christine Lager

För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Enligt en lagrådsremiss den 19 mars 2026 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om omhändertagande för vård av barn och unga,
2. lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården,
3. lag om ändring i rättegångsbalken,
4. lag om ändring i föräldrabalken,
5. lag om ändring i brottsbalken,
6. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,

7. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
8. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
9. lag om ändring i passlagen (1978:302),
10. lag om ändring i polislagen (1984:387),
11. lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,
12. lag om ändring i folkbokföringslagen (1991:481),
13. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
14. lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård,
15. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,
16. lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten,
17. lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård-och omsorgsområdet,
18. lag om ändring i utlänningslagen (2005:716),
19. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
20. lag om ändring i skollagen (2010:800),
21. lag om ändring i delgivningslagen (2010:1932),

22. lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322),
23. lag om ändring i lagen (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter,
24. lag om ändring i lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service,
25. lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning,
26. lag om ändring i lagen (2020:914) om tystnadsplikt vid utkontraktering av teknisk bearbetning eller lagring av uppgifter,
27. lag om ändring i lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post,
28. lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400),
29. lag om ändring i mottagandelagen (2026:000),
30. lag om ändring i lagen (2026:000) om statlig e-legitimation och elektronisk identifiering.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kansliråden Anna Lindtorp, Sara Asp och Veronica Widell Edlund biträdda av departementssekreterarna Sofie Engström och Annica Barkman.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Allmänt

Inledning

I lagrådsremissen föreslås att lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om

särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. Bestämmelserna om särskilda befogenheter på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för föreslås alltså brytas ur LVU och regleras i en egen ny lag. På detta sätt renodlas, enligt remissen, regleringen av dessa befogenheter samtidigt som bestämmelserna i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga bättre hålls samman. Förslagen syftar, enligt remissen, till att åstadkomma en modern, tydlig och överskådlig lagstiftning som utgår från barnet som egen rättighetsbärare och som svarar mot de behov av skydd och stöd som barn och unga har i dag.

Lagrådsremissen bygger på betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71); promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (dnr 1416–2021/22); betänkandet För barn och unga i samhällets vård (SOU 2023:66); betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40); delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) och utkastet till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga (S2025/02039). I betänkandet SOU 2025:38 behandlas grunderna för vård enligt LVU. Detta betänkande har inte remitterats. I utkastet till lagrådsremiss behandlas dock bl.a. betänkandets lagförslag som rör grunderna för vård enligt LVU.

Nuvarande LVU trädde i kraft den 1 juli 1990 och bygger till stora delar på 1980 års lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Genom ändringar i lagen har flera bestämmelser lagts till i befintliga paragrafer, som därmed har blivit förhållandevis långa. Bokstavsbeteckningar till paragrafnumren har vidare använts i mycket stor utsträckning.

I remissen anförs att ändringarna har påverkat lagens struktur och gjort den mindre överskådlig, särskilt som lagen saknar uppdelning i kapitel och en tydlig rubriksättning. Ändringarna har även bidragit till att terminologin inte är enhetlig och med tiden har vissa uttryck i lagen blivit föråldrade.

De föreslagna nya lagarna är indelade i kapitel med egen paragrafnumrering och paragraferna är försedda med rubriker och mellanrubriker. De ofta mycket långa paragraferna i nuvarande lag har delats upp i flera paragrafer. Flertalet av bestämmelserna i de nya lagarna överensstämmer i sak med bestämmelserna i LVU.

Remissen innehåller en betydande materiell ändring i form av en ny grund om omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet. Syftet med förslaget är att åstadkomma ökad trygghet och stabilitet för barn som är placerade i familjehem.

Utformningen av författningskommentarerna i förslagen till de nya lagarna

De nya lagarna innebär att en helt ny struktur införs för bestämmelser om dels omhändertagande av barn och unga personer utan samtycke, dels särskilda befogenheter för den statliga ungdomsvården. Den nya strukturen innebär, som nämnts ovan, att bestämmelser som i befintlig lagstiftning finns i LVU delas upp i två nya lagar med en ny ordning på paragrafer, med kapitelindelningar och med i stora delar nya rubriker. Förutom denna nya struktur innehåller förslagen till de nya lagarna ett antal bestämmelser som saknar motsvarighet i LVU. Vidare innebär förslagen att vissa bestämmelser i LVU helt utgår. Vissa av bestämmelserna som förs över till de nya lagarna har tidigare ingått i samma paragraf, men delas nu upp i flera paragrafer och vissa bestämmelser som förs över kombineras med nya bestämmelser.

Trots dessa totalt sett omfattande ändringar är författningskommentarerna till förslagen i de nya lagarna i stora delar kortfattat utformade. Det är vanligt förekommande att det endast anges att den föreslagna paragrafen helt eller delvis motsvarar hela eller vissa delar av nuvarande paragrafer. Många gånger görs endast hänvisningar till tidigare förarbeten, ofta med tillägg om att redaktionella eller språkliga ändringar har gjorts.

Såsom författningskommentarerna nu är utformade ger de, enligt Lagrådet, i stora delar en begränsad ledning för tillämpningen av de nya lagarna. I delar blir författningskommentarerna till och med missvisande, eller riskerar att bli det. Det gäller bl.a. i vissa av de fall där det står att befintliga bestämmelser helt eller delvis överförs till en ny paragraf och det samtidigt står att det är fråga om redaktionella och språkliga ändringar. Särskilt om det samtidigt förs till nya delar, eller om det tas bort delar från befintlig lagstiftning, kan det påverka tolkningen och tillämpningen av den nya bestämmelsen. Ett exempel är kommentaren till förslaget till 10 kap. 1 § i lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Vidare är det så att det inte kan uteslutas att det nya sammanhanget i sig för placeringen av en bestämmelse kan medföra en ändrad tolkning och tillämpning.

När det totalt sett är fråga om så pass omfattande ändringar bör därför, enligt Lagrådet, författningskommentarerna utformas på ett mer heltäckande sätt. En tidigare författningskommentar som fortfarande är relevant, t.ex. därför att en bestämmelse delvis förs över till en ny paragraf, bör återges med en tydlig hänvisning till den tidigare författningskommentaren. Det bör kommenteras om det förhållandet att delar av en befintlig paragraf inte alls förs över, eller förs över till en paragraf som även föreslås innehålla andra bestämmelser, avses ha någon betydelse för tolkningen och tillämpningen av det som förs över. Om sakligt sett nya bestämmelser förs in i en paragraf dit det också förs över

bestämmelser från en befintlig paragraf bör även detta förhållande kommenteras. I samtliga fall, när det inte kan uteslutas att den nya lagstiftningen medför förändringar av tolkningen och tillämpningen, bör författningskommentaren inte ge sken av att det endast är fråga om redaktionella och språkliga ändringar.

Sammantaget innebär det sagda att Lagrådet anser att författningskommentarerna till de två nya lagarna bör ses över i den fortsatta beredningen, i syfte att underlätta förståelsen av bestämmelserna i de nya lagarna och därmed minska risken för tillämpningsproblem. (Jfr Lagrådets protokoll den 26 mars 2026 avseende lagrådsremissen Nya lagar om elsystemet.)

Dubbelregleringar i förslagen till de nya lagarna och socialtjänstlagen

Vid en jämförelse mellan flera av de bestämmelser som föreslås i de nya lagarna och de befintliga bestämmelserna i socialtjänstlagen framgår att ett antal av förslagen helt eller delvis har en motsvarighet i socialtjänstlagen, trots att det inte framgår vare sig av förslaget till lagtext eller författningskommentaren.

Det gäller t.ex. flera av bestämmelserna i 2 kap. i förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga jämfört med 3 kap. socialtjänstlagen, 6 kap. 7 § i förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga jämfört med 5 kap. 1 § socialtjänstlagen, 7 kap. 4 och 5 §§ i förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga jämfört med 22 kap. 10 och 11 §§ socialtjänstlagen samt flera av bestämmelserna i 3 kap. i förslaget till lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården jämfört med 3 kap. socialtjänstlagen.

I vissa fall är det fråga om bestämmelser som förs över från LVU, medan det för vissa av förslagen saknas motsvarighet i LVU. Vid föredragningen har angetts att utgångspunkten har varit att sådana

bestämmelser i socialtjänstlagen som anses särskilt centrala även ska ingå i de nya lagarna.

Sådana dubbelregleringar kan emellertid, enligt Lagrådet, många gånger medföra tillämpningsproblem. En fråga som uppkommer är om det förhållandet att endast vissa bestämmelser från socialtjänstlagen tas in i de nya lagarna ska medföra att andra bestämmelser i socialtjänstlagen inte ska tillämpas. Ytterligare frågor uppkommer i de fall utformningen av ett förslag i någon av de nya lagarna skiljer sig från motsvarande bestämmelse i socialtjänstlagen. En fråga är om avsikten då är att specialregleringen i den nya lagen ska ersätta motsvarigheten i socialtjänstlagen eller, om motsvarigheten i socialtjänstlagen har ett vidare tillämpningsområde, om bestämmelsen i socialtjänstlagen fortfarande ska vara tillämplig. En annan fråga som uppkommer är om avsikten endast är att införa en dubbelreglering med vissa språkliga eller redaktionella anpassningar som inte avses innebära någon materiell ändring jämfört med socialtjänstlagen, dvs. som endast ska förstås som en upplysning av vad som redan gäller.

Enligt Lagrådet bör det i det fortsatta lagstiftningsarbetet förtydligas när avsikten är att en bestämmelse som redan gäller enligt socialtjänstlagen endast tas in som en upplysningsbestämmelse i de nya lagarna för att påminna om bestämmelsens vikt vid tolkningen och tillämpningen av de nya lagarna. Om förslaget i någon av de nya lagarna skiljer sig från regleringen i socialtjänstlagen bör det förtydligas i författningskommentaren om skillnaderna avses ha någon betydelse för tillämpningen av bestämmelsen i den nya lagen eller om det endast är fråga om en redaktionell eller språklig justering. Eftersom ett syfte med de nya lagarna är att åstadkomma en tydlig och lättöverskådlig lagstiftning bör förslag till dubbelregleringar förtydligas även om förslagen har en motsvarighet i LVU.

Förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga

1 kap. 1 och 3 §§

I paragraferna regleras lagens innehåll (1 §) och tillämpningsområde (3 §).

I 1 § första meningen anges att lagen innehåller bestämmelser om omhändertagande för vård av barn och unga när det inte finns samtycke till nödvändig vård. I lagen finns, enligt andra meningen, också bestämmelser om flyttningsförbud, utreseförbud och andra åtgärder som får beslutas utan samtycke.

I 3 § första stycket anges att vård och andra insatser i första hand ska ges med samtycke från barnet eller den unge och barnets vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen.

Regleringen av lagens tillämpningsområde inleds alltså med ett konstaterande om vad som omfattas av en annan lag, dvs. vad som faller utanför lagens tillämpningsområde.

Lagens tillämpningsområde regleras i paragrafens andra stycke. Av den bestämmelsen följer att omhändertagande för vård och vissa andra åtgärder beslutas enligt vissa angivna bestämmelser i lagen när samtycke saknas. Den bestämmelsen motsvarar alltså 1 §.

Enligt Lagrådet är det mindre lämpligt att inleda regleringen av lagens tillämpningsområde genom att ange vad lagen inte ska tillämpas på. Mot denna bakgrund och då paragraferna delvis är överlappande föreslår Lagrådet att bestämmelserna i de båda paragraferna renodlas och placeras i 1 § med en gemensam rubrik. Rubriken och paragrafen kan ges lydelse i linje med följande.

Lagens innehåll och tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om omhändertagande för vård av barn och unga när det inte finns samtycke. I lagen finns också

bestämmelser om flyttningsförbud, utreseförbud och andra åtgärder som får beslutas utan samtycke.

Vård och andra insatser ska dock i första hand ges med samtycke från barnet eller den unge och barnets vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2025:400).

Insatserna och åtgärderna ska bygga på respekt för barns och ungas människovärde och integritet.

1 kap. 4 §

I paragrafen, som saknar motsvarighet i LVU, definieras vad som avses med omhändertagande i lagen. Lagtexten har följande lydelse.

Med omhändertagande avses att socialnämnden ges det ansvar och de befogenheter som följer av denna lag.

Tanken är att tydliggöra att socialnämnden tar över rätten att bestämma över barnet från vårdnadshavaren i vissa avseenden genom beslutet om "omhändertagande" och på så sätt skilja omhändertagandet från de vårdinsatser som genomförs därefter. För att detta ska komma bättre till uttryck föreslår Lagrådet att lagtexten ges en lydelse i linje med följande.

Med ett omhändertagande avses att socialnämnden får bestämmanderätt över barnet eller den unge i den omfattning som följer av denna lag.

1 kap. 5 §

I paragrafen, som saknar motsvarighet i LVU, definieras vad som avses med vård i lagen. Med vård avses, enligt förslaget i remissen, sådana insatser som ingår i socialnämndens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen (2025:400).

Enligt Lagrådets mening bör lagtexten förtydligas så att det klart framgår att det handlar om vård som kan ges inom ramen för socialnämndens ansvar. Lagtexten kan utformas i linje med följande lydelse.

Med vård avses sådana insatser som kan ges inom ramen för socialnämndens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen (2025:400).

3 kap.

Allmänt om omhändertagande för vård

I kapitlet – som har rubriken Grunderna för omhändertagande för vård – regleras fyra olika grunder för ett omhändertagande av ett barn eller, i vissa fall, en ung person för vård.

I 1 § – som har rubriken Generella förutsättningar för omhändertagande för vård – regleras två av grunderna för att omhänderta ett barn, dvs. om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av egna beteenden. I paragrafen regleras även att en ung person får omhändertas om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av egna beteenden.

Enligt 4 § kan ett barn eller en ung person som har dömts till fängelse och som vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av ett omhändertagande för vård för att inte riskera att skada sin hälsa eller utveckling på grund av egna beteenden omhändertas för vård.

I 5 § – som har rubriken Omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet – regleras en helt ny grund; att ett barn ska omhändertas om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om placeringen i familjehemmet upphör.

I kap. 5 – som har rubriken Omedelbart omhändertagande – finns ytterligare en grund för ett omhändertagande av ett barn för vård. I de fall en svensk domstol inte är behörig att besluta om omhändertagande för vård kan ett barn omhändertas för tillfällig vård. Åtgärden får vidtas när det är sannolikt att barnet tillfälligt

behöver omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende och åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets hälsa eller utveckling, eller att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Sammantaget finns det alltså fem olika grunder för ett omhändertagande för vård av ett barn eller en ung person. Det är förvaltningsrätten som efter ansökan från socialnämnden beslutar om ett omhändertagande för vård. Socialnämnden kan dock i samtliga fem fall besluta om att barnet eller den unge personen omedelbart ska omhändertas för vård. Ett sådant omedelbart omhändertagande har emellertid benämnts olika och regleringen av dem har gjorts olika beroende av vilken grund som är aktuell.

Socialnämndens beslut att omedelbart omhänderta ett barn för vård på grund av anknytning är reglerat i 3 kap. 8 § och benämns tillfälligt omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet. Beslutet kan inte överklagas och Socialnämnden ska inom två veckor från den dag då beslutet fattades ansöka om att barnet ska omhändertas för vård.

Ett beslut om ett omedelbart omhändertagande för vård på grund av förhållandena i hemmet eller på grund av eget beteende eller för tillfällig vård i vissa internationella förhållanden är reglerat i 5 kap. Ett sådant beslut ska lämnas över till förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då nämnden beslutade om omhändertagandet för prövning om det ska fastställas. Annars upphör det att gälla. Under förutsättning att förvaltningsrätten fastställer beslutet har socialnämnden fyra veckor på sig att ansöka om att barnet eller den unge personen ska omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller det egna beteendet eller vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård.

Enligt Lagrådet är det svårt att få en överblick över bestämmelserna om när omhändertagande för vård kan ske. Det finns inte någon systematik för bestämmelsernas placering vilket försvårar förståelsen av bestämmelserna. Även rubriksättningen bidrar till otydligheten. Det är till exempel svårt att förstå varför inte grunderna för vård i samtliga fem fall är reglerade i samma kapitel eller varför förutsättningarna för de två situationer där ett omhändertagande för vård kan ske enligt 3 kap. 1 § har rubriken "generella förutsättningar", trots att dessa "generella förutsättningar" inte ska tillämpas för alla grunder för omhändertagande. Det kan också lätt uppstå en begreppsförvirring och tillämpningsproblem när det talas om omhändertagande för vård, tillfälligt omhändertagande för vård, omedelbart omhändertagande för vård respektive omedelbart omhändertagande för tillfällig vård.

Anledningen till att fortsatt omhändertagande för tillfällig vård är reglerat i 5 kap. tillsammans med de omedelbara omhändertagandena kan vara att ett sådant omhändertagande i sig är av tillfällig natur i avvaktan på att en utländsk myndighet vidtar åtgärder. Det är dock så att det inte nödvändigtvis finns någon sådan myndighet som har för avsikt att vidta någon åtgärd. Det innebär att det tillfälliga omhändertagandet för vård kan komma att bli bestående över lång tid för att skydda barnet så länge det är i Sverige.

Enligt Lagrådet bör strukturen och rubriksättningen ses över och det bör tydliggöras vad som motiverar bestämmelsernas placering. Även terminologin bör ses över. Det gäller särskilt terminologin för interimistiskt omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet, dvs. den nya omhändertagandegrunden. Som Lagrådet återkommer till bör den, i enlighet med vad som gäller för interimistiskt omhändertagande på grund av förhållandena i hemmet eller eget beteende, benämnas som omedelbart omhändertagande.

När det gäller de materiella olikheterna i regleringarna av de skilda omhändertagandena återkommer Lagrådet till det under respektive paragraf.

Rubriken till 3 kap. 1 §

Rubriken till 1 § anger att det är de generella förutsättningarna för omhändertagande av vård som är reglerade i paragrafen. Paragrafen reglerar två grunder för omhändertagande för vård och anger inga generella förutsättningar för ett omhändertagande. Enligt Lagrådet bör rubriken ändras till "Förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av förhållande i hemmet och eget beteende".

3 kap. 1 §

Första stycket innehåller bestämmelser om förutsättningarna för när ett barn ska omhändertas för vård. Det anges två olika grunder för ett sådant omhändertagande; dels på grund av förhållanden i hemmet, dels på grund av egna beteenden. De förhållanden i hemmet respektive de egna beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande regleras i 2 respektive 3 §.

Lagrådet har inget att invända mot att båda grunderna är reglerade i samma paragraf men vill ändå peka på att hänvisningar i följande bestämmelser i lagen och i andra lagar i vissa fall endast tar sikte på en av grunderna. Det innebär att det skulle ha blivit tydligare och underlättat hänvisningen till vilken grund som avses om de hade varit uppdelade i två paragrafer.

För att ange grunden för omhändertagandet hänvisas i lagrådsremissens lagförslag i stället till den paragraf som anger vilka förhållanden i hemmet eller egna beteenden – 2 respektive 3 § – som har föranlett att det finns grund för ett omhändertagande. Enligt Lagrådet behöver alla bestämmelser, där avsikten är att hänvisa till

grunden för omhändertagandet för vård men som i stället missvisande anger vilka förhållanden som medfört att det finns grund för ett omhändertagande, ses över.

I andra stycket anges när en ung person som är under 20 år får omhändertas för vård. Det kan endast ske när det är på grund av egna beteenden.

Enligt Lagrådet skulle lagstiftningen vinna i tydlighet om bestämmelserna om vad som gäller för unga personer reglerades i en egen paragraf efter de bestämmelser som gäller för barn, förslagsvis efter 3 §.

3 kap. 4 §

I paragrafen regleras omhändertagandet för vård av ett barn eller en ung person som har dömts till fängelse och som vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av ett omhändertagande för vård för att inte riskera att skada sin hälsa eller utveckling på grund av sådana egna beteenden som anges i 3 §.

Rekvisiten för när ett omhändertagande för vård ska ske skiljer sig från de som anges i 1 §. Barnet eller den unge ska riskera att skada sin hälsa eller utveckling i stället för att det ska finnas en påtaglig risk för att så sker. Vidare ska det finnas ett uppenbart behov av ett omhändertagande för vård i stället för att den planerade vården ska vara nödvändig.

Enligt Lagrådet skiljer sig rekvisiten åt på ett sådant sätt att bestämmelsen utgör en egen grund för ett omhändertagande för vård. Vid föredragningen har dock upplysts om att avsikten är att de bestämmelser som gäller för omhändertagande på grund av egna beteenden enligt 1 § också ska tillämpas i de här fallen. För uppnå det avsedda syftet bör paragrafen ges en lydelse i linje med följande.

Ett omhändertagande för vård på grund av egna beteenden enligt 1 § ska också beslutas för ett barn som har dömts till fängelse och vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av ett omhändertagande för vård för att inte riskera att skada sin hälsa eller utveckling på grund av något sådant eget beteende som anges i 3 §.

En ung person får omhändertas under samma förutsättningar.

3 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om en ny grund för omhändertagande av ett barn för vård. Ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning till familjehemmet om barnet är placerat i ett familjehem på grund av förhållanden i hemmet och förutsättningarna för omhändertagandet för vård på grund av förhållanden i hemmet har upphört. Vidare gäller att det ska finnas en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om placeringen i familjehemmet upphör.

Av lagrådsremissen framgår att avsikten är att ett omhändertagande för vård på grund av anknytningen till familjehemmet tidsmässigt ska följa direkt efter att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet upphör. Något glapp ska inte behöva uppstå. Avsikten är alltså att barnet inte ska behöva lämna familjehemmet utan att omhändertagandet för vård ska kunna övergå till att grundas på anknytningen till familjehemmet.

Enligt Lagrådet är lagtexten otydlig. Det framgår inte att det nya omhändertagandet ska följa direkt i anslutning till att ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet upphör. Det har heller inte kommenterats vad som gäller om ett tidsmässigt glapp trots allt uppstår. Det skulle t.ex. kunna uppkomma i den situationen att socialnämnden har beslutat om att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet ska upphöra men inte ansett att det finns behov av ett omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet och barnet överklagar socialnämndens beslut. Om

domstolen kommer fram till att det finns grund för att barnet ska vara omhändertaget för vård på grund av anknytningen till familjehemmet uppstår frågan om domstolen kan besluta om ett sådant omhändertagande om det tidigare omhändertagandet redan har upphört.

Om avsikten är att den nya grunden ska kunna utgöra grund för ett omhändertagande för vård endast om omhändertagandet kan följa direkt i anslutning till att det tidigare omhändertagandet upphör så behöver det komma till uttryck i lagtexten.

Det behöver också framgå hur den tänkta övergången ska ske, dvs. vilka åtgärder socialnämnden ska vidta för att åstadkomma att det nya omhändertagandet tidsmässigt kan följa direkt i anslutning till att den tidigare vården upphör. Den föreslagna lagtextens utformning innebär att en förutsättning för att omhänderta ett barn på grund av anknytning till familjehemmet är att barnet är placerat där på grund av förhållanden i hemmet, trots att dessa förhållanden har upphört. Enligt Lagrådet måste en förutsättning vara att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte kan fortgå när den inte längre behövs. Lagrådet återkommer till detta i kommentaren till 10 kap. 1 §.

Enligt Lagrådet bör det vidare redan av inledningen till bestämmelserna framgå att en förutsättning för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet är att barnet är eller har varit placerat i ett familjehem med anledning av ett omhändertagande för vård på grund av förhållandena i hemmet.

3 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid prövningen av omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet. Uppräkningen är inte

uttömmande utan hänsyn ska också tas till andra förhållanden som har betydelse för om förutsättningarna i 5 § är uppfyllda.

I uppräknings anges följande punkter:

1. familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att fortsatt vara familjehem,
2. barnets inställning,
3. barnets relation till familjehemmet, vårdnadshavare och syskon,
4. barnets förankring i sin sociala miljö,
5. barnets ålder och placeringstid,
6. om barnet har särskilda behov, och
7. om barnet har en pågående behandling eller annan insats.

Enligt Lagrådet är punkterna 4, 6 och 7 av sekundär betydelse när det gäller att bedöma barnets anknytning till familjehemmet. Även om det är omständigheter som kan och bör beaktas vid bedömningen så är de inte av den betydelsen att det bör anges att de särskilt ska beaktas. De bör därför utgå ur lagtexten.

3 kap. 7 §

Av första stycket framgår att när socialnämnden bedömer att det är sannolikt att förutsättningarna för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är uppfyllda, ska nämnden besluta att barnet tillfälligt ska omhändertas för vård på grund av anknytning till familjehemmet. Enligt andra stycket ska socialnämnden inom två veckor från beslutet ansöka om att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Det framgår också att förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Vid föredragningen har upplysts om att beslutet om att tillfälligt omhänderta ett barn för vård på grund av anknytning till

familjehemmet är avsett att användas i de fall en domstol har beslutat att ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet enligt 1 § ska upphöra och socialnämnden ännu inte hunnit ta ställning till barnets anknytning till familjehemmet. I andra fall är avsikten att omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet enligt 1 § inte får upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning, vilket avses framgå av förslaget till 10 kap. 1 §.

Lagrådet kan konstatera att ett beslut om att tillfälligt omhänderta ett barn för vård på grund av anknytning till familjehemmet visar stora likheter med ett omedelbart omhändertagande för vård. I båda fallen är det fråga om ett interimistiskt beslut i avvaktan på att en utredning kan genomföras och förvaltningsrätten kan ta ställning till en ansökan.

Det som skiljer ett tillfälligt omhändertagande från ett omedelbart omhändertagande är förfarandet och de rättssäkerhetsgarantier som är kopplade till besluten. Ett beslut att tillfälligt omhänderta ett barn för vård på grund av anknytning till familjehemmet ska inte överlämnas till förvaltningsrätten för prövning om det ska fastställas. Det synes även saknas möjlighet att överklaga ett sådant beslut.

Ett tillfälligt omhändertagande för vård är ett tvångsomhändertagande som är synnerligen ingripande för såväl barn som vårdnadshavare och som påverkar deras grundläggande fri- och rättigheter. Det är i det avseendet helt identiskt med ett omedelbart omhändertagande. Enligt de grundläggande fri- och rättigheterna i regeringsformen ska den som berövas friheten eller blir omhändertagen tvångsvis kunna få frihetsberövandet eller omhändertagandet prövat av domstol utan oskäligt dröjsmål (2 kap. 9 § regeringsformen).

Enligt förslaget kan ett tillfälligt omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet pågå under de två veckor som socialnämnden har på sig att lämna in en ansökan om omhändertagande för vård och den tid som det tar för förvaltningsrätten att avgöra målet, utan att en domstolsprövning av omhändertagandet för vård görs. Även om förvaltningsrätten ska handlägga målet skyndsamt (16 kap. 1 §) och påbörja prövningen inom två veckor från den dag ansökan kom in (16 kap. 3 §) så kommer det att ta en avsevärd tid innan en prövning av omhändertagandet kommer till stånd. Till det kommer att tiden för socialnämnden att ansöka om vård kan förlängas. Förlängningen ska visserligen beslutas av domstol och det kan därmed antas att en viss prövning av lämpligheten av det tillfälliga omhändertagandet sker, men det innebär inte en regelrätt prövning av omhändertagandet.

Enligt Lagrådet är det enligt det i lagrådsremissen föreslagna förfarandet inte möjligt att få till stånd en domstolsprövning av det tillfälliga omhändertagandet inom skälig tid. Förfarandet strider därmed mot rätten enligt regeringsformen att få omhändertagandet prövat av domstol utan oskäligt dröjsmål. Lagrådet avstyrker därför den föreslagna regleringen. Enligt Lagrådet måste förslaget ändras på så sätt att en möjlighet till domstolsprövning införs.

Enligt Lagrådet bör förfarandet regleras som övriga omedelbara omhändertaganden enligt lagen. Det innebär att den föreslagna regleringen om tillfälligt omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet i 3 kap. 7 § bör utgå och att interimistiska omhändertaganden för vård på grund av anknytning till familjehemmet bör benämnas och regleras som omedelbara omhändertagande för vård, dvs. inordnas i samma system som gäller för omedelbara omhändertaganden för vård på grund av förhållandena i hemmet eller egna beteenden. För att åstadkomma detta behöver, förutom strykningen av 3 kap. 7 §, ett antal

följändringar övervägas och genomförs. Det gäller bl.a. vissa av bestämmelserna i 5 kap., dvs. det kapitel som reglerar omedelbara omhändertaganden, bestämmelserna i 16 kap. 3 § och bestämmelserna i 17 kap. 1 §.

En sådan reglering som Lagrådet föreslår skulle bl. a. innebära att ett beslut från socialnämnden om ett omedelbart omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet, precis som andra beslut om omedelbara omhändertaganden, inom en vecka ska överlämnas till förvaltningsrätten för prövning om det ska fastställas (se förslaget till 5 kap. 4 §).

4 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om ansökan och beslut om omhändertagande för vård. Enligt andra stycket får förvaltningsrätten, även utan en ansökan från socialnämnden, besluta att ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning till familjehemmet. Det får ske när ett beslut av socialnämnden om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra överklagas.

Av lagrådsremissen framgår, som tidigare har påpekats, att avsikten är att ett omhändertagande för vård på grund av anknytningen till familjehemmet tidsmässigt ska följa direkt efter att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet upphör. Det framgår av författningskommentaren till aktuell paragraf att den situation som bestämmelsen omfattar är när socialnämnden har beslutat att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra och har övervägt om förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning finns men inte ansöker om ett sådant omhändertagande. Enligt lagrådsremissen är avsikten att förvaltningsrätten då som första

instans ska kunna besluta om ett omhändertagande på grund av anknytning till familjehemmet.

Om socialnämndens beslut om att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet ska upphöra gäller omedelbart kommer det ofrånkomligen att uppstå ett tidsmässigt uppehåll mellan det tidigare omhändertagandet och det omhändertagandet för vård på grund av anknytning till familjehemmet som förvaltningsrätten beslutar om. För att ett omhändertagande för vård på grund av anknytningen till familjehemmet tidsmässigt ska följa direkt efter att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet upphör så förutsätter det att socialnämnden har beslutat att vården ska upphöra först när beslutet har vunnit laga kraft. Det framgår dock inte av lagtexten eller av författningskommentaren att det är avsikten. Det framgår inte heller av lagtexten att förvaltningsrättens beslut förutsätter att socialnämnden har övervägt om förutsättningar finns för ett omhändertagande på grund av anknytning till familjehemmet.

Enligt Lagrådet behöver syftet, tillämpningsområdet och utformningen av bestämmelserna i andra stycket övervägas ytterligare.

5 kap. 8 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om att vården av ett barn eller en ung person som är omedelbart omhändertagen inte får påbörjas om barnet eller den unge är häktad.

Kapitel 5 innehåller bestämmelser om omedelbara omhändertaganden. I 6 kap. regleras hur vården ska genomföras. I 6 kap. 8 § finns bestämmelser om när vården ska anses påbörjad. Bestämmelserna gäller såväl för de fall vården ska påbörjas till följd av ett omedelbart omhändertagande som till följd av ett beslut om omhändertagande för vård.

Enligt Lagrådets uppfattning är det mer naturligt att placera bestämmelsen om att vården av ett barn eller en ung person som är omedelbart omhändertagen inte får påbörjas om barnet eller den unge är häktad i 6 kap. tillsammans med bestämmelserna om när vården ska anses påbörjad.

7 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vårdnadshavares rätt till information.

I första stycket anges att barnets vårdnadshavare ska få information från socialnämnden om vården av barnet för att möjliggöra delaktighet i genomförandet av vården.

Lagtextens ordalydelse ger intryck av att vårdnadshavarens rätt till information i princip är ovillkorlig. Enligt författningskommentaren är dock avsikten att reglera att socialnämnden ska ge den information som nämnden bedömer behövs för att möjliggöra vårdnadshavarens delaktighet i vården. Om nämnden bedömer att uppgifterna kan skada barnet ska den, enligt författningskommentaren, inte lämna ut uppgifterna.

Enligt Lagrådet skulle första stycket bli tydligare och bättre spegla vad som avses om första stycket utformades i linje med följande.

Barnets vårdnadshavare ska få den information från socialnämnden om vården av barnet som behövs för att möjliggöra delaktighet i genomförandet av vården.

8 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens skyldighet att överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.

I 8 kap. finns bestämmelser om socialnämndens ansvar att följa vården. Bestämmelserna om socialnämndens skyldighet att

överväga frågan om flyttningsförbud har inget direkt samband med de övriga reglerna i kapitlet. Systematiska skäl talar för att den flyttas till 12 kap. där det finns den övriga regleringen av flyttningsförbud.

10 kap. 1 §

I paragrafen regleras när ett omhändertagande för vård ska upphöra. Av första stycket följer att socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs. Det innebär alltså att bland annat ett omhändertagande för vård på grund av förhållandena i hemmet ska upphöra om sådan vård inte längre behövs.

Enligt andra stycket 2 får dock ett omhändertagande för vård på grund av förhållandena i hemmet inte upphöra om barnet är placerat i ett familjehem, utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet.

Socialnämnden ska regelbundet överväga om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet fortfarande behövs (8 kap. 2 §). En prövning av om omhändertagandet ska upphöra kan också ske efter begäran av vårdnadshavare eller i vissa fall barnet. Det är naturligt att socialnämnden vid en prövning av om omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra samtidigt utreder frågan om omhändertagande i stället ska ske på grund av anknytning till familjehemmet. Enligt förslaget finns det dock inte någon sådan skyldighet.

Om domstol efter ett överklagande kommer fram till att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet inte längre behövs och därför anser att omhändertagandet ska upphöra, är domstolen enligt förslaget förhindrad att besluta om det utan att

det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet. Det är dock inget som domstolen i den situationen torde ha underlag för att kunna överväga eller, för den delen, ett övervägande som domstolen som första instans bör göra.

Enligt lagrådsremissen bör domstolen i stället i de fall den, i motsats till socialnämnden, anser att omhändertagandet för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra, återförvisa målet till socialnämnden för prövning av om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Enligt Lagrådet är det inte en acceptabel ordning att låta ett omhändertagande för vård på grund av förhållandena i hemmet bestå om det inte längre behövs. Den ordning som gäller för flyttningsförbud enligt 8 kap. 4 § framstår som mer rimlig och ändamålsenlig. Den ordningen – som också är en åtgärd för att skydda barnet i samband med att ett omhändertagande för vård ska upphöra – innebär att socialnämnden alltid särskilt ska överväga om det finns skäl att ansöka om åtgärden när nämnden prövar om vården ska upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem.

En sådan ordning skulle innebära att socialnämnden alltid kommer att ha gjort ett övervägande om det finns behov av ett omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet. Det gäller inte bara i de situationer då en domstol efter ett överklagande kommer fram till att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet inte längre behövs, utan skulle också tydliggöra hur processen ska se ut för att möjliggöra att ett omhändertagande för vård på grund av anknytningen till familjehemmet tidsmässigt kan följa direkt efter att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet upphör (jfr vad Lagrådet har anfört i kommentaren till 3 kap. 5 §). I de

fall socialnämnden behöver tid på sig att utreda eller förbereda ett omhändertagande på grund av anknytning till familjehemmet skulle det med Lagrådets förslag om hur interimistiska sådana omhändertaganden bör se ut (se skrivningarna under 3 kap. 7 §) finnas möjlighet för ett omedelbart omhändertagande på grund av anknytning till familjehemmet.

Enligt Lagrådet bör alltså andra stycket 2 i aktuell paragraf utgå. I stället bör det införas en skyldighet för socialnämnden att, i samband med en prövning av om ett omhändertagande för vård på grund av förhållandena i hemmet inte längre behövs, överväga om det finns skäl att ansöka om omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet.

12 kap. 1 §

I paragrafen finns bestämmelser om flyttningsförbud. Enligt punkt 1 får en vårdnadshavare för viss tid förbjudas att ta ett barn från ett familjehem eller annat enskilt hem om barnet är placerat i hemmet med anledning av att det är omhändertaget för vård på grund av förhållandena i hemmet eller på grund av egna beteenden, och det finns en risk för att barnet hälsa eller utveckling skadas om barnet skiljs från hemmet.

Enligt Lagrådets uppfattning behövs det inget flyttningsförbud om barnet är omhändertaget för vård. Det är först i samband med att omhändertagandet upphör som det kan bli aktuellt med ett flyttningsförbud. Enligt Lagrådet bör därför första och andra punkten utgå och paragrafen ges en lydelse i linje med följande.

En vårdnadshavare får för viss tid eller tills vidare förbjudas att ta ett barn från ett hem som avses 22 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400) om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om barnet skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

15 kap. 1 §

Av paragrafen framgår att det ska finnas särskilda ungdomshem för vård av barn och unga som på grund av något sådant eget beteende som anges i 3 kap. 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn. I andra stycket finns en upplysningsbestämmelse som anger att enligt 9 kap. 9 § socialtjänstlagen leder Statens institutionsstyrelse verksamheten på de särskilda ungdomshemmen.

Vid föredragningen har upplysts om att denna reglering är grunden för statens skyldighet att se till att det finns särskilda ungdomshem för placering av barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende och som behöver stå under särskild tillsyn. Vid föredragningen har också upplysts om att på sådana särskilda ungdomshem placeras även andra barn och unga som är i behov av vård. Det kan bl.a. gälla barn som – utan samtycke – omhändertas för vård på grund av förhållandena i hemmet och barn eller unga som enligt socialtjänstlagen placeras frivilligt på ett sådant hem.

Enligt Lagrådet bör lagtexten förtydligas på så sätt att det framgår att det är fråga om särskilda ungdomshem för placering av barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende och som behöver särskild tillsyn. Vidare bör det åtminstone i författningskommentaren upplysas om att även barn och unga av andra skäl, med tillämpning av andra bestämmelser, kan vara placerade på dessa hem.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Inledning

Den nya lagen ska träda i kraft den 1 januari 2027. Samtidigt ska LVU upphöra att gälla. (Se första och andra punkten.)

Den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga ska tillämpas även i fråga om den som omfattas av ett lagakraftvunnet beslut enligt den upphävda lagen (se tredje punkten). Den upphävda lagen ska dock fortfarande gälla för ärenden och mål som har inletts i domstol före ikraftträdandet och för överklagande av ett beslut som har fattats före ikraftträdandet. Detsamma gäller för beslut om omedelbart omhändertagande enligt den upphävda lagen som inte lämnats över till domstol för prövning av om de ska fastställas före ikraftträdandet. (Se femte punkten.)

Om ett mål om upphörande av vård med stöd av 2 § i den upphävda lagen har inletts i domstol före ikraftträdandet och det rör ett barn som är placerat i familjehem, får vården dock inte upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning till familjehemmet enligt 3 kap. 5 § i den nya lagen. (Se sjätte punkten.)

Det finns vidare vissa ytterligare övergångsbestämmelser.

Punkt 3

Övergångsbestämmelsen lyder enligt följande.

Den nya lagen tillämpas även i fråga om den som omfattas av ett lagakraftvunnet beslut enligt den upphävda lagen.

I författningskommentaren anges att den föreslagna lagtexten innebär bl.a. att ett barn eller en ung person som före ikraftträdandet är omhändertagen för vård med stöd av 2 § LVU, efter den 1 januari 2027 ska anses vara omhändertagen för vård på grund av förhållanden som anges i den nya lagen, om omhändertagandebeslutet har fått laga kraft. Detta ska, enligt författningskommentaren, gälla även beslut om flyttningsförbud, tillfälligt flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud enligt 24, 27, 31 a eller 31 d § LVU som har fått laga kraft.

Bestämmelsen syftar alltså till att säkerställa att ett beslut som har meddelats med stöd av en bestämmelse i LVU och fått laga kraft ska gälla efter ikraftträdandet och ha samma rättsverkningar som ett beslut som har meddelats med stöd av en motsvarande bestämmelse i den nya lagen. Beslut med stöd av den nya lagen behöver då inte meddelas beträffande barn och unga som omfattas av beslut enligt LVU som gäller vid tidpunkten för ikraftträdandet.

Uttalandena i författningskommentaren saknar emellertid direkt täckning i den föreslagna lagtexten. Det kan endast indirekt utläsas av lagtexten att beslut enligt LVU ska fortsätta att gälla efter ikraftträdandet av den nya lagen eftersom den nya lagen ska tillämpas i fråga om den som omfattas av ett beslut enligt den upphävda lagen.

Till detta kommer att det finns hänvisningar i en rad andra författningar till LVU eller till specifika bestämmelser i LVU som ska ersättas med motsvarande hänvisningar till den nya lagen. Som exempel kan nämnas hänvisningarna i 7 a § passlagen. Av den bestämmelsen följer att en ansökan om pass ska avslås om sökanden är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § LVU eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag. Denna hänvisning ska, enligt förslaget i remissen, ersättas med en hänvisning till motsvarande bestämmelser i den nya omhändertagandelagen.

I remissen föreslås emellertid inte någon övergångsbestämmelse till ändringen i passlagen – och inte heller till motsvarande ändringar i andra författningar – som säkerställer att den tidigare hänvisningen fortfarande kan tillämpas på beslut som har meddelats med stöd av LVU.

Eftersom lydelsen av den nu aktuella övergångsbestämmelsen inte fullt ut likställer beslut meddelade med stöd av LVU med beslut enligt

den nya lagen blir bestämmelsen i passlagen i dess nya lydelse – och motsvarande hänvisningar i andra författningar – inte tillämplig på sådana beslut.

Det sagda innebär att den föreslagna övergångsbestämmelsen inte fullt ut upprätthåller rättsverkningarna av beslut som har meddelats med stöd av LVU och som gäller vid tidpunkten för ikraftträdandet av den nya lagen.

Rättsverkningarna av beslut av nyssnämnda slag kan dock behållas fullt ut om övergångsbestämmelsen utformas så att beslut som har meddelats med stöd av bestämmelser i LVU, efter ikraftträdandet av den nya lagen, ska anses ha meddelats med stöd av en motsvarande bestämmelse i den nya lagen, t.ex. i linje med följande lydelse.

Ett beslut enligt en bestämmelse i den upphävda lagen ska anses som ett beslut enligt motsvarande bestämmelse i denna lag.

Lagrådet kan inte se något behov av att tillämpningsområdet av denna bestämmelse begränsas till beslut som har fått laga kraft för det fall övergångsbestämmelsen i punkt 5 utformas i linje med vad Lagrådet anger i det följande.

Punkt 4

I punkten anges att bestämmelserna i LVU fortfarande gäller för förebyggande insatser som har beslutats före ikraftträdandet.

Bestämmelserna om förebyggande insatser finns i 22 och 23 §§ LVU. Lagrådet förordar att det hänvisas till dessa bestämmelser i stället för till hela den upphävda lagen, t.ex. i linje med följande.

Bestämmelserna i 22 och 23 §§ i den upphävda lagen gäller fortfarande för förebyggande insatser som har beslutats före ikraftträdandet.

Punkt 5

Av den föreslagna bestämmelsen följer att om ett ärende eller mål har kommit in till en domstol före ikraftträdandet, ska en prövning som görs efter ikraftträdandet ske enligt de regler som gällde före ikraftträdandet. Detsamma gäller för ett beslut som har meddelats före ikraftträdandet men som inte överklagas förrän efter att den nya lagen trätt i kraft.

Enligt författningskommentaren är syftet med bestämmelsen att domstolen ska pröva ett beslut som är föremål för domstolens prövning enligt samma förutsättningar som förelåg när socialnämnden fattade beslutet.

När det gäller pågående ärenden eller mål vid tidpunkten för lagens ikraftträdande bör det dock, för att tillgodose syftet att domstolens prövning inte ska ske enligt andra förutsättningar, vara tillräckligt att det anges i övergångsbestämmelsen att prövningen ska ske enligt de grunder som anges i 2 och 3 §§ i den upphävda lagen, t.ex. en lydelse i linje med följande.

Bestämmelserna i 2 och 3 §§ i den upphävda lagen ska fortfarande tillämpas när en ansökan om omhändertagande för vård med stöd av den lagen har kommit in till förvaltningsrätten före den 1 januari 2027.

Lagrådet föreslår vidare att bestämmelserna i punkterna 4 och 5 byter plats.

Förslaget till lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Allmänt

I lagen regleras de särskilda befogenheter som får användas på de särskilda ungdomshemmen. En del av befogenheterna är sådana som får användas utan att det har fattats något särskilt beslut om det, exempelvis 6 kap. 1 § om begränsning av barns och unga

personers rörelsefrihet. Andra befogenheter är sådana som efter ett beslut är avsedda att gälla generellt för vissa barn och unga personer som är placerade på det särskilda ungdomshemmet, exempelvis 7 kap. 2 § om begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster i vissa fall. Slutligen finns det befogenheter som är avsedda att kunna beslutas i förhållande till ett enskilt barn eller en ung person, exempelvis 6 kap. 3 § vård på låsbar enhet.

Det går inte alltid att av lagtexten utläsa om det krävs ett särskilt beslut för att befogenheten ska få användas eller om avsikten är att det ska vara ett generellt eller individuellt beslut. Enligt Lagrådet måste det avseende varje befogenhet klargöras vad som krävs för att den ska få användas.

Ett sätt att ange att ett beslut måste föregå åtgärden är att ange att "Statens institutionsstyrelse får om det är lämpligt besluta att begränsa *barns och unga personers* användning av....." när det är fråga om generella beslut och att "Statens institutionsstyrelse får om det är nödvändigt besluta att *ett barn eller en ung person* ska ges vård på en enhet som är låsbar" när det är fråga om individuella beslut.

1 kap. 1 och 2 §§

I 1 § anges att i lagen finns bestämmelser om de särskilda befogenheter som får användas inom den statliga barn- och ungdomsvården.

Bestämmelsen är alltför allmänt hållen. Enligt Lagrådet bör det redan av denna inledande paragraf framgå att de ungdomshem som omfattas av lagen är sådana som Statens institutionsstyrelse ansvarar för.

Lagens tillämpningsområde regleras i 2 §. Där framgår att de särskilda befogenheter som anges i lagen får användas på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för enligt 15 kap. 1 § lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. I det sistnämnda lagrummets första stycke anges att det ska finnas särskilda ungdomshem för vård av barn och unga som på grund av något eget beteende enligt 3 kap. 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn.

Tillämpningsområdet för lagen är alltså på grund av hänvisningen till 15 kap. 1 § lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, enligt lagtextens ordalydelse, begränsat till de särskilda ungdomshem för vård av barn och unga som behöver vård på grund av eget beteende. Av 2 kap. 3 § följer emellertid att vissa befogenheter som räknas upp där får användas för alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem som omfattas av lagen under de förutsättningar som anges där. Av författningskommentaren följer att med alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem avses även de som vårdas på grund av förhållandena i hemmet eller frivilligt vårdas där enligt socialtjänstlagen (jämför Lagrådets synpunkter i anslutning till 15 kap. 1 § i förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga).

Det kan alltså indirekt utläsas av bestämmelsen i 2 kap. 3 § att lagen har ett vidare tillämpningsområde än vad som framgår av den nu aktuella bestämmelsen. Enligt Lagrådet är denna reglering av lagens tillämpningsområde alldeles för otydlig. Lagrådet förordar därför att bestämmelsen om lagens tillämpningsområde tydliggörs så att det klart framgår att lagens tillämpningsområde även omfattar barn och unga som får vård i ett hem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för, på grund av andra förhållanden än det egna beteendet.

Mot bakgrund av det anförda föreslår Lagrådet att bestämmelserna i 1 och 2 §§ slås ihop och ges en lydelse i linje med följande.

I denna lag finns bestämmelser om särskilda befogenheter som får användas på särskilda ungdomshem, som Statens institutionsstyrelse ansvarar för enligt 15 kap. 1 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga, på barn som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 1 § lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

I lagen finns även bestämmelser om särskilda befogenheter som får användas på de särskilda ungdomshemmen på barn eller unga som är omhändertagna på grund av förhållande i hemmet enligt 3 kap. 1 § lagen om omhändertagande för vård av barn och unga eller som frivilligt vårdas där enligt socialtjänstlagen (2025:400).

2 kap. 2 §

I paragrafens andra stycke uppräknas i punktform genom hänvisning till respektive lagrum de befogenheter som endast får användas på hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Lagrådet noterar att det klart framgår av de lagrum som hänvisas till att den befogenhet som regleras där endast får användas på hem av det angivna slaget. Bestämmelsen fyller alltså ingen funktion.

Lagrådet föreslår därför att stycket stryks eller att det tydligt framgår att det handlar om en ren upplysning.

2 kap. 3 §

I paragrafen anges att vissa angivna bestämmelser ska gälla för alla barn och unga som är placerade på ett särskilt ungdomshem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen på ungdomshemmet, och regeringen, eller efter regeringens bestämmande, Statens institutionsstyrelse har beslutat om det.

I författningskommentaren anges att paragrafen innehåller en uppräknning av de befogenheter som får gälla alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande till regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Statens institutionsstyrelse att under vissa angivna förutsättningar besluta att vissa av de befogenheter som är reglerade i lagen ska gälla för alla barn och unga personer som är placerade på ett särskilt ungdomshem, dvs. även för de barn som är omhändertagna på grund av förhållanden i hemmet och de barn och unga personer som är placerade där med stöd av socialtjänstlagen. Att det är fråga om ett bemyndigande framgår dock bara indirekt och är heller inte angivet i författningskommentaren. Enligt Lagrådets uppfattning vore det tydligare att formulera bemyndigandet enligt följande.

Regeringen, eller efter regeringens bestämmande, Statens institutionsstyrelse får besluta att bestämmelserna i 4 kap. 1, 3 och 5 §§ samt 5 kap. 1 § ska gälla för alla barn och unga som är placerade på ett särskilt ungdomshem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen på ungdomshemmet.

3 kap. 2 §

Enligt lagtexten ska barnet eller den unge ges möjlighet att framföra åsikter i frågor som rör honom eller henne. I lagtexten anges vidare att barnets eller den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes mognad.

I författningskommentaren anges att ett barn eller en ung person ska i fråga om särskilda befogenheter ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne.

Enligt Lagrådet bör lagtexten förtydligas på så sätt att det framgår att den avser barnets eller den unges rätt att framföra sina åsikter när det gäller just särskilda befogenheter som rör honom eller henne. Eftersom sådana befogenheter i regel är ingripande för barnet eller den unge är det viktigt att bestämmelsen tydliggör att barnets eller den unges rättigheter gäller just i förhållande till dessa.

6 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vård av ett barn eller en ung person på en låsbar enhet. Av *tredje stycket* framgår att sådan vård får pågå under högst två månader i följd. Det framgår också att om det finns särskilda behandlingsskäl får vården på enheten pågå under en längre tid om barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet att vistas i öppnare former eller utanför ungdomshemmet.

Vid föredragningen har upplysts om att beslutet om vård på låsbar enhet ska ange hur länge vården får pågå. Detta framgår dock inte av lagtexten. Av lagtexten framgår heller inte att även ett förlängningsbeslut ska ange under hur lång tid vården på låsbar enhet ska få pågå. Lagrådet föreslår därför att tredje stycket ges följande lydelse.

Vård på låsbar enhet ska beslutas att pågå under maximalt viss tid dock under högst två månader i följd. Om det finns särskilda behandlingsskäl får vården på enheten beslutas pågå under ytterligare viss tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet att vistas i öppnare former eller utanför ungdomshemmet.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

I andra punkten anges att äldre bestämmelser fortfarande gäller vid prövningen av överklaganden av beslut om särskilda befogenheter som har fattats före ikraftträdandet. Vid Statens institutionsstyrelses omprövning av tidigare meddelade beslut eller vid en ny prövning av beslut om särskilda befogenheter som sker efter den 1 januari 2027 ska däremot den nya lagen tillämpas.

De särskilda befogenheterna enligt den föreslagna lagen är inte mer betungande än vad som gäller enligt bestämmelserna om särskilda befogenheter i LVU. Det bör därför övervägas under den fortsatta beredningen om prövningen av överklaganden av beslut meddelade med stöd av bestämmelserna i LVU ska ske enligt motsvarande

bestämmelser i den nya lagen. Det innebär att övergångsbestämmelsen kan ges en lydelse i linje med följande.

Ett beslut enligt en bestämmelse i den upphävda lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska anses som ett beslut enligt motsvarande bestämmelse i denna lag.

Följändringar i annan lagstiftning

I ett stort antal lagar hänvisas till LVU eller till en eller flera specifika bestämmelser i lagen. En sådan hänvisning kan innebära att ett beslut som har meddelats med stöd av en bestämmelse enligt LVU ska ligga till grund för ett beslut eller en åtgärd enligt den bestämmelse som innehåller hänvisningen, se t.ex. den tidigare nämnda 7 a § passlagen.

Enligt lagrådsremissens förslag till följändringar ska de göras genom att hänvisningar till LVU byts ut mot hänvisningar till de nya lagarna eller till motsvarande bestämmelser i dem, utan några övergångsbestämmelser.

Det sagda innebär bl.a. att beslut som har meddelats med stöd av bestämmelser i LVU inte längre kommer att ligga till grund för beslut eller åtgärder som meddelas med stöd av de lagar som i stället kommer att hänvisa till de nya lagarna. Som framgår av Lagrådets skrivningar i anslutning till övergångsbestämmelsen i punkt 3 till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga anser Lagrådet att den övergångsbestämmelsen ges en lydelse som innebär att beslut enligt LVU, efter ikraftträdandet av den nya lagen, ska anses som beslut enligt den nya lagen. För det fall Lagrådets förslag i den delen godtas bör, i förekommande fall, en upplysning om detta tas in i författningskommentaren till respektive följändring.

Det sagda gäller även hänvisningar till LVU som ska ersättas med hänvisningar till den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Vidare hänvisar vissa av de aktuella lagarna till verksamhet enligt LVU, se t.ex. 2 § lagen om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter. Dessa föreslås ersättas med hänvisningar till verksamheter enligt de nya lagarna. Lagrådet förordar att det övervägs under den fortsatta beredningen om det finns behov av övergångsbestämmelser som gör det möjligt att bestämmelserna enligt nuvarande lydelse, dvs. hänvisningarna till LVU, ska fortsätta att tillämpas på förhållanden som hänför sig till tiden före ikraftträdandet.